

Marcin Jastrzębski*

**FEDERACJA ROSYJSKA W SYSTEMIE
EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW CZŁOWIEKA.
PRÓBA PODSUMOWANIA**

Streszczenie

Niniejszy artykuł zawiera szeroką analizę członkostwa Rosji w systemie EKPC. Postawiona w nim teza badawcza zakłada uznanie, że FR przystąpiła do RE i ratyfikowała EKPC głównie z powodów politycznych, a jej władze nie zamierzały w praktyce przestrzegać jej unormowań. Zasadniczą przyjętą w tym artykule metodą badawczą jest metoda instytucjonalno-prawna, a podstawową techniką badawczą jest szczegółowa analiza – *case study*, a także wyciąganie wniosków na podstawie badań literatury naukowej związanych z przedmiotowym zagadnieniem. Dla oceny słuszności postawionej tezy autor dokonał analizy zjawisk, które wpływają na ocenę Rosji jako strony Konwencji, będących jednocześnie pytaniami badawczymi, takich jak: dane statystyczne dotyczące orzecznictwa strasburskiego związanego z FR na tle innych państw RE, jego wpływu na reformy systemu prawa w Rosji, reakcji ETPC na liczne wojny prowadzone przez ten kraj, czy wreszcie działań opóźniających zmiany systemu EKPC oraz systemowego problemu niewykonania orzeczeń Trybunału przez władze rosyjskie. Te badania pozwoliły potwierdzić niniejszą tezę.

Słowa kluczowe: Europejska Konwencja Praw Człowieka, Rosja, demokracja

Wstęp

15 marca 2022 r. Federacja Rosyjska (FR) złożyła oświadczenie o wystąpieniu z Rady Europy (RE) oraz zawiadomiła jej organy o zamiarze wypowiedzenia *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka* (EKPC lub „Konwencja”)¹. Uznawane jest to za posunięcie wyprzedzające prawdopodobne wykluczenie Rosji z Rady Europy w wyniku jej agresji na Ukrainę. Dzień później Komitet Ministrów, działając na podstawie art. 8

* Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, e-mail: mjastrzebski@ukw.edu.pl, ORCID: 0000-0003-3403-261X.

¹ *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, przyjęta 4 listopada 1950 r.* (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).

Statutu RE (dotyczy m.in. konsekwencji dla członkostwa w przedmiotowej organizacji międzynarodowej w przypadku naruszenia art. 3 EKPC²), zdecydował, że Federacja Rosyjska przestała być członkiem RE po 26 latach członkostwa (od 28 lutego 1996 r. do 16 marca 2022 r.). Decyzję dotyczącą zawieszenia, a potem wykluczenia Rosji poprzedziły działania innych organów RE podjęte w odpowiedzi na bezprecedensową agresję Rosji na Ukrainę. Najpierw 1 marca 2022 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) wydał środek tymczasowy dotyczący rosyjskich operacji wojskowych³. Następnie 15 marca 2022 r. Zgromadzenie Parlamentarne jednogłośnie przyjęło opinię⁴, w której stwierdzono, że Federacja Rosyjska nie może być członkiem Organizacji. Zgodnie z Uchwałą Komitetu Ministrów RE z dnia 23 marca 2022 r. FR przestała być stroną EKPC dopiero 6 miesięcy później, 16 września 2022 r. Stwierdzono, że ETPC będzie rozpatrywał skargi skierowane przeciwko Rosji w związku z domniemanymi naruszeniami Konwencji, które miały miejsce do wymienionej daty, i że Rosja jest zobligowana do wypełnienia do tego czasu swoich pełnych zobowiązań finansowych⁵.

Główną tezę badawczą artykułu jest uznanie, że FR przystąpiła do Rady Europy i ratyfikowała EKPC z powodów politycznych, a jej władze nie zamierzały przestrzegać jej unormowań. Dla oceny słuszności postawionej tezy konieczne będzie omówienie genezy przystąpienia FR do RE i ratyfikacji przez nią EKPC oraz szeregu zjawisk, które wpływają na ocenę Rosji jako strony Konwencji, takich jak: dane statystyczne dotyczące orzecznic-

² *Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe*, Rada Europy, <https://coe.int> (15.12.2022); *Resolution CM/Res(2022)3 on legal and financial consequences of the cessation of membership of the Russian Federation in the Council of Europe*, Rada Europy, <https://coe.int> (15.12.2022).

³ Trybunał uważa, że trwające działania wojskowe stanowią realne i trwałe ryzyko poważnego naruszenia praw ludności cywilnej gwarantowanych przez Konwencję, w szczególności na mocy art. 2 (prawo do życia), art. 3 (zakaz tortur oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania) i art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) EKPC. Zgodnie z art. 39 Regulaminu Trybunału ETPC nakazał on rządowi rosyjskiemu, aby powstrzymał się od ataków wojskowych na ludność cywilną i obiekty cywilne, w tym lokale mieszkalne, pojazdy ratunkowe i inne specjalnie chronione obiekty cywilne, oraz niezwłocznie zapewnił bezpieczeństwo placówkom medycznym, personelowi i pojazdom ratunkowym na terytorium atakowanym lub obleganym przez wojska rosyjskie.

⁴ *Consequences of the Russian Federation's aggression against Ukraine*, Opinion 300 (2022), Rada Europy, <https://coe.int> (15.12.2022).

⁵ *ETPC: Rosja przestała być stroną Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W Trybunale jest blisko 17,5 tysiąca spraw przeciwko Federacji Rosyjskiej*, Monitor Konstytucyjny, <https://monitorkonstytucyjny.eu> (15.12.2022).

stwa strasburskiego związanego z FR na tle innych państw RE, jego wpływu na reformy systemu prawa w Rosji, reakcji ETPC na liczne wojny prowadzone przez ten kraj, czy wreszcie działań opóźniających zmiany systemu EKPC, a ostatecznie systemowego problemu niewykonywania orzeczeń Trybunału przez władze rosyjskie. W publikacji zastosowano podejście instytucjonalne: opis mechanizmów funkcjonowania Rosji w systemie EKPC. Zasadniczą w omawianym artykule metodą badawczą jest metoda instytucjonalno-prawna, a podstawową techniką badawczą jest szczegółowa analiza orzeczeń ETPC i wybranych sądów rosyjskich oraz różnych dokumentów wydawanych przez organy RE.

Geneza przystąpienia Rosji do Rady Europy i ratyfikacji Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Po rozpadzie Związku Radzieckiego, w wyniku procesów demokratycznych i tendencji prozachodnich panujących w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym także w powstałej na jego gruzach Federacji Rosyjskiej, rządy państw wspomnianego regionu masowo podejmowały decyzję o przystąpieniu do Rady Europy. Rosja zapoczątkowała swoją akcesję do tej organizacji międzynarodowej 7 maja 1992 r. złożeniem formalnego wniosku o członkostwo. Z chwilą przystąpienia do Rady Europy FR, jak każdy z krajów nowo przystępujących, zobowiązywała się do przestrzegania *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności* oraz do uznania jurysdykcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC). Rosja podpisała Konwencję w dniu przyjęcia do RE – 28 lutego 1996 r., a ostatecznie ją ratyfikowała 5 maja 1998 r.⁶

Jednak już przed rozpoczęciem przez FR procedury akcesyjnej do RE pojawiły się głosy krytyczne, kwestionujące zdolność i chęć Rosji do wypełnienia zobowiązań związanych z członkostwem, w tym szczególnie dotyczących uczestnictwa w systemie ochronnym EKPC. Potwierdziły się one już w pierwszych sprawozdaniach przedstawicieli RE wysłanych do Federacji Rosyjskiej w celu zbadania faktycznego stanu przestrzegania praw człowieka w tym kraju. W swoich raportach stwierdzili oni, że ochrona praw człowieka na mocy rosyjskiego ustawodawstwa oraz przemiany demokratyczne miały, stosując często używaną w jurysprudencji ETPC terminologię, w dużej mierze charakter iluzoryczny i teoretyczny, a nie faktyczny i praktyczny⁷.

⁶ Jest to także data wejścia w życie EKPC w stosunku do FR.

⁷ R. Bernhardt [i in.], *Report of the conformity of the legal order of the Russian Federation with Council of Europe standards*, Strasbourg 1994; zob. także B. Bowring,

Mimo wspomnianych kontrowersji Rosja w końcu stała się oficjalnie 39 członkiem Rady Europy 28 lutego 1996 r.⁸ Związanie się jurysdykcją ETPC i ratyfikacja EKPC, przynajmniej początkowo, miały mieć charakter „terapeutyczny”, tzn. miało być instrumentem służącym poprawie sytuacji ludności i stopniowym, ewolucyjnym wprowadzaniem coraz wyższych standardów ochrony praw człowieka i praworządności na terenie omawianego państwa⁹.

Jednak wspomniane obawy przeciwników przystąpienia FR do RE spełniły się szybko i w szerokim zakresie. Duża liczba i merytoryczny „ciężar” naruszeń standardów EKPC przez Rosję związane były z wielowiekową tradycją autokracji, dyktatury, nietolerancji, biurokracji, niechęci do pluralizmu politycznego, arbitralności w sferze publicznej oraz wymuszania prawosławia i jedności w Rosji i związanej z tymi zjawiskami przymusowej rusyfikacji narodów wchodzących w skład państwa rosyjskiego. Dodatkowymi, aktualnymi w latach 90. ale również 2000. przeszkodami w przestrzeganiu europejskich standardów praw człowieka i państwa prawa były niewystarczająca świadomość prawna społeczeństwa oraz przeciążenie zmianami systemu prawnego¹⁰. Stąd w krótkim okresie FR stała się jednym z głównych państw naruszających EKPC zarówno pod względem ich ilości, jak i jakości.

Russia's Accession to the Council of Europe and Human Rights: Compliance or Cross-Purposes?, “European Human Rights Law Review”, 1997, Iss. no. 6, s. 628–664; M. Frei, M. MacLaren, *A “Common European Home”? The Rule of Law and Contemporary Russia*, „German Law Review”, 2004, Vol. 10, nr 5, s. 1295. Dodatkowo problemem komplikującym przystąpienie Rosji do Rady Europy było rozpatanie przez nią w 1995 r. I wojny czeczeńskiej. W związku z tym 2 lutego 1995 r. procedura akcesyjna została zawieszona. Wkrótce na podstawie podjętego przez Moskwę zobowiązania Rezolucji 1065 z 27 września 1995 r. zalecono poszukiwanie politycznie opłacalnych sposobów rozwiązania konfliktu czeczeńskiego. M. Moryc, *The Role of the Constitutional Court of the Russian Federation in the Enforcement of the European Court of Human Rights (ECHR) Decisions by Russia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, 2018, Vol. LXV, 1, Sectio G, s. 115.

⁸ 164 deputowanych Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy opowiedziało się za przystąpieniem Rosji do RE, przy 35 głosach przeciw i 15 wstrzymujących się. Przeciwnicy uzasadniają swoją decyzję, odwołując się do ograniczonego przestrzegania praw człowieka w FR oraz kontynuacji imperialnej polityki sowieckiej, wyrażającej się w aktach agresji wobec Czeczenii. M. Moryc, *op.cit.*, s. 115.

⁹ M. Frei, M. MacLaren, *op.cit.*, s. 1295; B. Ziemblicki, *Rosja jako strona Europejskiej konwencji praw człowieka [w:] Wyzwania dla ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2021, s. 807.

¹⁰ M. Frei, M. MacLaren, *op.cit.*, s. 1305–1311; B. Ziemblicki, *op.cit.*, s. 807; G.B. Smith, *The Struggle over Procuracy [w:] Reforming Justice in Russia, 1864–1996: power, culture, and the limits of legal order*, red. P.H. Solomon Jr., Armonk 1997, s. 348; W.E. Butler, *Russian Law*, Oxford 1999, s. 31.

Statystyka orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Federacji Rosyjskiej

Przez pierwsze trzy lata związania Rosji EKPCz ani jedna skarga z tego państwa nie została przyjęta do rozpoznania merytorycznego, co wiązało się również z problemami technicznymi w samej Rosji. Jedną z pierwszych zarejestrowanych w 2000 r. skarg stała się również przedmiotem pierwszego rosyjskiego orzeczenia ETPC¹¹. W końcu 2021 r. Rosja zajmowała drugie miejsce pod względem całkowitej liczby stwierdzonych przez ETPC naruszeń z wynikiem 3116¹². Pierwsze miejsce zajmuje Turcja (3820), trzecie zaś Włochy (2466), za nimi są Ukraina (1696) i Rumunia (1676), a Polska znajduje się na miejscu szóstym (1220). Należy jednak wziąć pod uwagę, że Rosja związana jest Konwencją dopiero od maja 1998 r., podczas gdy Turcja od 1954 r., a Włochy od 1955 r.¹³

Zatem przeciwko Rosji wydano w ciągu 24 lat od ratyfikacji 3116 wyroków stwierdzających naruszenie praw człowieka, czyli prawie 130 rocznie. W przypadku Turcji liczba ta to nieznacznie ponad 56, Włoch około 37, a np. dla Polski, która jest stroną EKPC od 1993 r., wynosi ona prawie 41. To czyni z Rosji państwo zdecydowanie najczęściej naruszające Konwencję spośród wszystkich jej sygnatariuszy. Na dzień 31 grudnia 2021 r. ponad 24,2% (rok wcześniej 25% – odpowiednio ponad 17 i 15 tys.) spraw zawisłych przed Trybunałem dotyczyło Rosji, 21,7% Turcji (15 250, rok wcześniej 15% spraw) 16,2% Ukrainy (11 350, rok wcześniej 15% spraw), 8,1% Rumunii (5700, rok wcześniej 13% spraw), 5,2% Włoch (3650) i 3,2% Polski (2250)¹⁴.

Rosja jest też absolutnym rekordzistą, jeśli chodzi o najpoważniejsze naruszenie praw człowieka, czyli naruszenie prawa do życia. Aż 755 tego typu spraw spośród 1548 rozpatrzonych przez Trybunał (prawie 49%) dotyczyło Rosji. Naruszyła ona także najwięcej razy zakaz tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania (ok. 37% wszystkich orzeczeń – 1348 z 4001), prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (prawie 29% – 1299 spraw z ogółem 4496), prawo do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego (ponad 17% – 297 z 1716) i prawo do skutecznego środka odwoławczego (ponad 24% – 701 z 2878)¹⁵. Analizując powyższe statystyki, należy oczy-

¹¹ Wyrok ETPC w sprawie Budrov przeciwko Rosji z 7 maja 2002 r., skarga nr 59498/00.

¹² *Violations by Article and by State*, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.12.2022).

¹³ *Lista sygnatariuszy i ratyfikacji*, Rada Europy, <https://www.coe.int> (20.12.2022).

¹⁴ *Analysis of statistics 2020 ETPC*, <https://www.echr.coe.int>; *Analysis of statistics 2021*, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.12.2022).

¹⁵ *Ibidem*.

wiście wziąć pod uwagę, że Rosja ma największą populację spośród sygnatariuszy Konwencji (145 mln ludzi)¹⁶, co stanowi ok. 18% wszystkich mieszkańców Europy (Turcja ma 80 mln – ok. 10 %, a Włochy 60 mln – ok. 7,5 % wszystkich mieszkańców). Jednak problem z Rosją dotyczy nie tylko liczby i powagi naruszeń orzeczonych w wyrokach ETPC, ale także obstrukcji przy ich wykonywaniu¹⁷.

Wpływ orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na reformy systemu prawa w Rosji

W 2018 r. z okazji 20. rocznicy przystąpienia Rosji do EKPC Rada Europy przygotowała raport podsumowujący ten okres, w którym opisano 20 wyroków ETPC, które miały największy wpływ na modernizację systemu prawa w omawianym państwie¹⁸. W raporcie przytoczono orzecznictwo Sądu Najwyższego i Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, które uznawały, że wyroki ETPC są wiążące dla sądów rosyjskich, a także, że głównym celem przystąpienia Rosji do EKPC było zapewnienie dodatkowych gwarancji ochrony praw człowieka uznanych w art. 2 Konstytucji jako najwyższych wartości w demokratycznym państwie prawa. Twórcy omawianego dokumentu podkreślili zaangażowanie FR w działalność Rady Europy, czego przykładem było związanie się ponad 60 konwencjami powstałymi z inspiracji tej organizacji¹⁹. 20 spraw zawartych w raporcie dotyczy 16 problemów, które zostały, przynajmniej częściowo, rozwiązane, dzięki zmianom w prawie zainicjowanym z uwagi na orzeczenia ETPC. Zmiany te polegały zazwyczaj na nowelizacjach procedury cywilnej oraz karnej. Dotyczyły one:

1. niewykonywania orzeczeń sądów krajowych²⁰;
2. braku przejrzystych zasad odwołań od orzeczeń sądów krajowych²¹;
3. arbitralnego przetrzymywania oskarżonych bez decyzji sądu²²;

¹⁶ B. Ziemblicki, *op.cit.*, s. 808.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Russia and the European Convention on Human Rights: 20 years together. 20 cases that have changed the Russian legal system*, Case-Law of the European Court of Human Rights, special issue 5' 2018.

¹⁹ *Ibidem*, s. 4.

²⁰ Wyrok ETPC z 7 maja 2002 r. Burdov przeciwko Rosji, skarga nr 59498/00; wyrok ETPC z 15 stycznia 2009 r. Burdov przeciwko Rosji (nr 2), skarga nr 33509/04; wyrok ETPC z 1 lipca 2014 r. Garasimov i inni przeciwko Rosji, skarga nr 29920/05, 353/06, 18876/10, 61186/10, 21176/11, 36112/11, 36426/11, 40841/11, 45381/11, 55929/11 i 60822/11.

²¹ Wyrok ETPC z 24 lipca 2003 r. Ryabykh przeciwko Rosji, skarga nr 52854/99.

²² Wyrok ETPC z 1 czerwca 2006 r. Bednov przeciwko Rosji, skarga nr 21153/02.

4. warunków przetrzymywania oskarżonych²³;
5. gwarancji ochrony oskarżonych, takich jak udział obrońcy z urzędu oraz zasada bezpośredniości dowodów²⁴;
6. ochrony praw osób umieszczonych w zakładach psychiatrycznych oraz osób ubezwłasnowolnionych²⁵;
7. odszkodowań za przewlekłość postępowania²⁶;
8. możliwości ponownego rozpatrzenia sprawy przez sąd krajowy w związku z wydaniem orzeczenia przez ETPC²⁷;
9. automatycznych deportacji cudzoziemców w przypadku naruszenia jakichkolwiek przepisów imigracyjnych²⁸;
10. automatycznych deportacji cudzoziemców zarażonych wirusem HIV²⁹;
11. arbitralnych ekstradycji³⁰;
12. ochrony będących w dobrej wierze nabywców nieruchomości³¹;
13. ochrony wolności słowa³²;
14. ochrony zdrowia i życia członków służb mundurowych ze strony policji wojskowej³³;
15. stosowania tortur przez funkcjonariuszy państwa³⁴;
16. prowokacji przez służby państwa do popełniania przestępstw³⁵.

Omawiany raport jest wielce optymistyczny i według wielu komentatorów został przygotowany jako instrument chwający FR i mający na celu poprawę, będącej na fatalnym poziomie, jej współpracy z organami RE, w tym z ETPC, w zakresie przestrzegania praw człowieka w tym

²³ Wyrok ETPC z 15 lipca 2002 r. Kalashnikov przeciwko Rosji, skarga nr 47095/99, wyrok ETPC z 10 stycznia 2012 r. Ananiev i inni przeciwko Rosji, skarga nr 42525/07 i 60800/08.

²⁴ Wyrok ETPC z 12 grudnia 2017 r. Zadumov przeciwko Rosji, skarga nr 2257/12.

²⁵ Wyrok ETPC z 27 marca 2008 r. Shtukaturov przeciwko Rosji, skarga nr 44009/05.

²⁶ Wyrok ETPC z 29 stycznia 2004 r. Kormacheva przeciwko Rosji, skarga nr 53084/99.

²⁷ Wyrok ETPC z 4 marca 2003 r. Posokhov przeciwko Rosji, skarga nr 63486/00.

²⁸ Wyrok ETPC z 27 września 2011 r. Alim przeciwko Rosji, skarga nr 39417/07.

²⁹ Wyrok ETPC z 10 marca 2011 r. Kiyutin przeciwko Rosji, skarga nr 2700/10.

³⁰ Wyrok ETPC z 7 czerwca 2007 r. Garabayev przeciwko Rosji, skarga nr 38411/02, wyrok ETPC z 25 kwietnia 2013 r. Savriddin Dzhurayev przeciwko Rosji, skarga nr 71386/10.

³¹ Wyrok ETPC z 6 grudnia 2011 r. Gladysheva przeciwko Rosji, skarga nr 7097/10.

³² Wyrok ETPC z 21 lipca 2005 r. Greenberg przeciwko Rosji, skarga nr 23472/03.

³³ Wyrok ETPC z 10 maja 2012 r. Putintseva przeciwko Rosji, skarga nr 33498/04.

³⁴ Wyrok ETPC z 26 stycznia 2006 r. Mikheyev przeciwko Rosji, skarga nr 77617/01, wyrok ETPC z 27 lipca 2014 r. Lyapin przeciwko Rosji, skarga nr 46956/09.

³⁵ Wyrok ETPC z 15 grudnia 2004 r. Vanyan przeciwko Rosji, skarga nr 532/9.

kraju³⁶. Raport skupia się wyłącznie na sukcesach w postaci reform prawa rosyjskiego zainicjowanych przez orzecznictwo strasburskie, całkowicie pomijając zaniedbania, szczególnie dotyczące praktyki w ochronie praw człowieka. Przykładowo, pierwszy (a właściwie dwa) wyrok ETPC w sprawie Budrov pokazał częstą praktykę administracyjną niewykonania orzeczeń sądów krajowych, w tym przypadku wypłaty świadczeń socjalnych należnych ratownikowi likwidującemu skutki wybuchu elektrowni atomowej w Czarnobylu. Z kolei przypadek Mikheyeva uwidocznił skalę maltretowania osób zatrzymanych przez rosyjskie służby. Mimo że w tej sprawie doszło do wypłaty przez Rosję najwyższego słusznego zadośćuczynienia zasądzonego przez ETPC (aż do sprawy Jukos), to nie przeprowadzono skutecznego śledztwa, a sprawcy tortur skutkujących całkowitym paraliżem skarżącego nie zostali osądzeni, co m.in. skutkowało pojawieniem się podobnych spraw przed Trybunałem.

Naruszenia praw człowieka w związku z konfliktami zbrojnymi

W okresie funkcjonowania Rosji w systemie EKPC uczestniczyła ona w trzech krwawych i pełnych naruszeń praw człowieka konfliktach zbrojnych – z Czeczenią, Gruzją i Ukrainą. Pierwsza wojna czeczeńska (1994–1996) stanowiła główny punkt sporny przy wstępowaniu Rosji do Rady Europy. Aby uzyskać na nie zgodę, FR zobowiązała się znaleźć dyplomatyczne rozwiązanie tego konfliktu – zakończył się on w sierpniu 1996 r. i m.in. dzięki temu Rosji umożliwiono przyjęcie do organizacji. Już rok po ratyfikacji EKPC rozpoczęła się trwająca 10 lat (1999–2009) jeszcze krwawsza i brutalniejsza druga wojna czeczeńska, która poskutkowała wielką liczbą bezprecedensowych naruszeń praw człowieka przez Rosję. Mimo wielokrotnych żądań Rady Europy natychmiastowego wstrzymania ognia FR je metodycznie ignorowała, co skutkowało kilkukrotnym zawieszeniem jej prawa we wspomnianej organizacji³⁷. Ostatecznie ETPC wydał przeciwko Rosji ponad 210 orzeczeń związanych z wojną w Czeczenii dotyczących najpoważniejszych naruszeń

³⁶ Pominięto w nim stale obecne słabości rosyjskiego systemu prawnego, a szczególnie praktykę jego funkcjonowania oraz wzmagającą się niechęć względem wykonywania orzeczeń ETPC ze strony władz państwowych Rosji (w tym władzy sądowniczej). B. Ziemblicki, *op.cit.*, s. 811; J.D. Kahn, *op.cit.*, s. 1; por. J.D. Kahn, *Russian Compliance with Article Five and Six of the European Convention of Human Rights as a Barometer of Legal Reform and Human Rights in Russia*, „University of Michigan Journal of Legal Reform”. 2002, Vol. 35, s. 645 i nast.

³⁷ B. Ziemblicki, *op.cit.*, s. 814–815.

praw człowieka – między innymi zabójstw, porwań i tortur. Były one wykonywane jedynie w części dotyczącej wypłaty odszkodowań, nie zaś w zakresie ścigania sprawców naruszeń³⁸.

Gruzja złożyła łącznie cztery skargi przeciwko Rosji do ETPC, w tym jedną jeszcze przed wybuchem walk³⁹. W związku z konfliktem zbrojnym z 2008 r. obie strony sporu dopuściły się licznych poważnych naruszeń praw człowieka, czego skutkiem był wpływ blisko 2 tys. skarg do ETPC⁴⁰.

Najnowsze wydarzenia dotyczą Ukrainy. Podjęła ona pierwsze kroki sądowe przeciwko Rosji już po agresji z 2014 r. Najbardziej aktywna była przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (ETPC). W 2014 r. wszczęła trzy sprawy międzypaństwowe przed ETPC, a łącznie do końca 2021 r. – aż dziesięć (ostatecznie po połączeniach zostało ich siedem, z czego sześć jest dalej prowadzonych), podczas gdy przez pierwsze 50 lat działania ETPC takich skarg międzypaństwowych było w sumie tylko 14. Sprawy wniesione przez Ukrainę dotyczyły naruszeń praw człowieka dokonywanych przez Rosję na Krymie i we wschodniej Ukrainie, m.in. prawa do życia, zakazu tortur, wolności wypowiedzi, a także uprowadzania dzieci i ich wywożenia do Rosji, śmierci pasażerów zestrzelonego samolotu pasażerskiego MH-17 i pozbawienia wolności ukraińskich marynarzy zatrzymanych podczas incydentu w Cieśninie Kerczeńskiej⁴¹.

³⁸ *Human Rights Watch World Report 2014: Russia*, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org> (22.12.2022). Zob. np. pierwsze wyroki ETPC w sprawach czeceńskich z 24 lutego 2005 r. Isayeva przeciwko Rosji (skarga nr 57950/00); Isayeva, Yusupova i Bazayeva przeciwko Rosji (skarga nr 57947-49/00); Khashiev przeciwko Rosji (skarga nr 57942 i 45/00); czy wyrok ETPC 18 grudnia 2012 r. Aslakhonova i inni przeciwko Rosji (skargi 2944/06, 8300/07, 50184/07, 332/08, 42509/10) dotyczący m.in. niewykonywania przez FR orzeczeń w sprawach czeceńskich.

³⁹ Zob. wyrok ETPC WI z 3 lipca 2014 Gruzja przeciwko Rosji nr I (skarga nr 13255/07) – naruszyła ona art. 3, 5 ust. 1, art. 13, 38, 41 EKPC i art. 4 Protokół 4 EKPC; wyrok ETPC WI z 21 stycznia 2021 Gruzja przeciwko Rosji nr II (skarga nr 38263/08) naruszenie art. 2, 3, 5, 8, 38 EKPC i art. 1 i 2 Protokół 1 oraz art. 2 Protokół 4 EKPC; Gruzja przeciwko Rosji nr III (skarga nr 61186/09 16 listopada 2009 r.); Gruzja przeciwko Rosji nr IV (skarga nr 39611/18 z 22 sierpnia 2018).

⁴⁰ A. Matta, A. Mazmanyan, *Russia: in Quest for a European Identity* [w:] *Criticism of the European Court of Human Rights: Shifting the Convention System: Counter-dynamics at the National and EU Level*, red. P. Popelier, S. Lambrecht, K. Lemmens, Cambridge 2016, s. 493 i nast.

⁴¹ Zob. Ukraina i Królestwo Niderlandów przeciwko Rosji (skargi nr 8019/16, 43800/14 i 28525/20, wniesione odpowiednio 1 marca 2014 r., 13 czerwca 2014 r. i 10 lipca 2020 r.) dotycząca wydarzeń we wschodniej Ukrainie, w tym zestrzelenia samolotu Malezyjskich Linii Lotniczych MH17; Ukraina przeciwko Rosji (skargi nr 20958/14 i 38334/18, wniesione w dniach 13 marca 2014 roku i 10 sierpnia 2018 roku) dotycząca politycznie motywowanego przetrzymywania obywateli Ukrainy na Krymie; Ukraina

Agresja Rosji stała się przyczyną zawieszenie jej praw w Radzie Europy 10 kwietnia 2014 r.⁴²

Wśród państw RE Rosja została rekordzistką w zakresie złożonych wobec niej skarg między państwowych – zawsze związanych z prowadzonymi przez nią wojnami. Do tej pory do ETPC wpłynęło 30 skarg tego typu. Spośród ostatnich 17 spraw aż 14 jest przeciwko Rosji – złożonych albo przez Gruzję (4), albo przez Ukrainę (10)⁴³.

Działania hamujące ewolucję i rozwój systemu *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*

Jednym z najbardziej wymiernych i widocznych elementów składających się na rozwój, witalność i dostosowywanie się do nowych realiów EKPC jest bezprecedensowa liczba poprawek i uzupełnień tego aktu normatywnego. Podczas uczestnictwa Rosji w systemie przedmiotowej umowy międzynarodowej zostało przyjętych i poddanych procesowi ratyfikacji przez państwa-strony Konwencji pięć protokołów dodatkowych (nr 12–16, a właściwie sześć z protokołem 14bis – będącym ścisłą konsekwencją obstrukcji omawianego kraju). Praktycznie w każdym z procesów wiązania się tymi aktami prawnymi albo w ogóle nie uczest-

przeciwko Rosji (skarga nr 55855/18, wniesiona 29 listopada 2018 roku) dotycząca incydentu morskiego w Cieśninie Kerczeńskiej w 2018 r.; Ukraina przeciwko Rosji (skarga nr 10691/21 złożona 19 lutego 2021); Ukraina przeciwko Rosji nr X (skarga nr 11055/22 z 23 czerwca 2022 r.) dotycząca zarzutów masowych i rażących naruszeń praw człowieka popełnionych przez Federację Rosyjską w jej operacjach wojskowych na terytorium Ukrainy od 24 lutego 2022 r. Natomiast w sprawie 49537/14 Ukraina cofnęła skargę jako tożsamą ze skargą indywidualną 49522/14.

⁴² Symptomatyczne jest, iż mimo prowadzonych przez Rosję agresywnych konfliktów zbrojnych oraz usankcjonowanej w prawie wewnętrznym i orzecznictwie SK praktyce nieprzestrzegania orzeczeń ETPC i rugowania ich z systemu prawnego, 17 maja 2019 r. Komitet Ministrów RE poparł przywrócenie pełnego prawa głosu rosyjskiej delegacji w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy (ZPRE). Ono zaś zaakceptowało to rozwiązanie na swoim posiedzeniu 24 czerwca tego roku rezolucją wykreślającą z regulaminu ZP możliwość stosowania niektórych sankcji, w tym nałożonych na Rosję – pozbawienia praw głosu w ZP i udziału w pracach jego organów pomocniczych. Zob. *Zawieszenie praw rosyjskiej delegacji w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, <https://www.hfhr.pl>; *Powrót Rosji do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://pism.pl>; S. Kardaś, J. Rogoża, *Rosja wraca do Rady Europy*, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl> (10.12.2022).

⁴³ *Inter-State Cases*, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.01.2023). Por. B. Ziemlicki, *op.cit.*, s. 818.

niczyła (Protokół 12, 13 – tylko podpis, 15, 16) lub go blokowała (Protokół 14)⁴⁴. I to właśnie ratyfikacja tego ostatniego protokołu do Konwencji okazała się egzemplifikacją stosunku Rosji do rozwoju i efektywności systemu ochrony praw człowieka Rady Europy. Protokół ten, o charakterze proceduralnym – wymagający do wejścia w życie ratyfikacji przez wszystkie strony EKPC – miał na celu usprawnienie niewydolnego Trybunału. Wprowadzał szereg rozwiązań uwzględniających przyspieszenie jego prac, procedur badania przez ETPC wykonywania jego orzeczeń przez państwa oraz umożliwiał przystąpienie Unii Europejskiej do Konwencji. Rosja zwlekała z przyjęciem tego dokumentu przez 6 lat (został on przyjęty w 2004 r., ale wszedł w życie w 2010 r.) z powodów zarówno pragmatyczno-wizerunkowych, jak i *stricte* politycznych. Z jednej strony, władze tego państwa nie chciały usprawnić procedur i przyspieszyć postępowań przed ETPC, żeby nie zwiększyła się liczba wyroków ETPC, w których Rosja regularnie przegrywała⁴⁵. Z drugiej, kwestia przystąpienia do Konwencji UE była ważna zarówno dla niej samej, jak i jej państw członkowskich będących jednocześnie stronami RE – w związku z tym mogło to być przedmiotem targów politycznych. Dopiero sprytny fortel przyjęcia przez pozostałe państwa Protokołu 14bis, który stawiał FR w kłopotliwym położeniu, zmobilizował Rosję do przyjęcia Protokołu 14 – ostatecznie wszedł w życie dnia 1 czerwca 2010⁴⁶.

Najistotniejszym problemem związanym z uczestnictwem Rosji w systemie EKPC było niewykonywanie orzeczeń ETPC. Zdarzało się to wielokrotnie i szybko stało się zagadnieniem systemowym zarówno w odniesieniu do wyroków związanych z konfliktami zbrojnymi (np. skargi czeceńskie), jak i w innych sprawach, szczególnie tych o charakterze politycznym (np. sprawy Jukosu, Michaiła Chodorkowskiego czy Aleksieja Nawalnego)⁴⁷.

Przekształcenie się w drugim dziesięcioleciu XXI w. rosyjskiego hybrydowego systemu politycznego (zwanego lokalnie tzw. demokracją suwerenną) w klasyczne państwo autorytarne, prowadzące dodatkowo agresywną politykę zagraniczną, doprowadziło do coraz ostrzejszych konfliktów z organami RE, w tym szczególnie z ETPC. Władze rosyjskie, nie chcąc się podporządkować orzecznictwu tego sądu, podjęły szereg działań faktycznych i prawnych, które miały usprawiedliwiać niestosowanie się Rosji do

⁴⁴ *Lista sygnatariuszy...*

⁴⁵ W 2009 r. 28% zawisłych skarg przed ETPC – 33 550 z ogółem 119 300 dotyczyło Rosji. *Analysis of statistics 2009*, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (12.12.2022).

⁴⁶ B. Ziemblicki, *op.cit.*, s. 819.

⁴⁷ *Ibidem*.

wyroków ETPC. Główną rolę w tym zakresie powierzono zależnemu od władzy wykonawczej Sądowi Konstytucyjnemu (SK) FR⁴⁸.

W następstwie nowelizacji ustawy o Sądzie Konstytucyjnym FR z dnia 14 grudnia 2015 r. uzyskał on uprawnienia do sprawdzania, czy w wyrokach wydanych przez organy międzynarodowe, odpowiedzialne za orzekanie w sprawach ochrony praw i wolności człowieka, przestrzegają one Konstytucji FR. Do art. 3 ustawy został dodany ust. 3.2: „Na wniosek federalnego organu wykonawczego właściwego do działania w zakresie ochrony suwerennych interesów Rosji w ramach procedury rozpatrywania skarg wniesionych przeciwko Federacji Rosyjskiej, prowadzonej przez międzynarodową instytucję ochrony praw człowieka, zgodnie z umową międzynarodową, której Rosja jest stroną, rozstrzygnąć kwestię wykonalności wykonania decyzji międzypaństwowej instytucji ochrony praw człowieka”⁴⁹. Rosyjskie władze wykonawcze uzyskały możliwość kierowania do tego sądu wszelkich orzeczeń organów międzynarodowych, które ich zdaniem godziły w interesy polityczne lub gospodarcze Federacji Rosyjskiej. Na podstawie omawianej nowelizacji, na wniosek Ministra Sprawiedliwości, SK w dniu 19 kwietnia 2016 r. uznał w precedensowym wyroku, że wyrok ETPC z dnia 4 lipca 2013 r. w sprawie Anchugov i Gladkov przeciwko Rosji (skargi nr 11157/04 i 15162/05), nakazujący zmianę przepisów, które pozbawiały osadzonych praw wyborczych, był sprzeczny z Konstytucją FR⁵⁰.

Tak wypracowane *modus operandi* dotyczące jurysprudencji Trybunału zostało zastosowane przez władze rosyjskie w stosunku do wyroków ETPC, do których nie zamierzały się stosować, szczególnie do tych związanych ze sferą polityczną lub/i gospodarczą. Wielu autorów wprost twierdziło, iż cała opisana powyżej procedura została stworzona dlatego, by zanegować w rosyjskim systemie prawnym orzeczenie ETPC w sprawie akcjonariuszy Jukosu przeciwko Rosji, z tego powodu, że firmie przewodził M. Chodorkowski, który został poddany wielu represjom za próbę konkurencyjności w wyborach prezydenckich z W. Putinem. Orzeczenie zobowiązywało Rosję do zapłaty rekordowej kwoty słusznego zadośćuczynie-

⁴⁸ M. Moryc, *op.cit.*, s. 116. Zob. W.E. Pomeranz, *Uneasy Partners: Russia and the European Court of Human Rights*, “Human Rights Brief”, 2012, Vol. 19, no. 3, s. 17–21.

⁴⁹ Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 14 grudnia 2015 r. N 7-ФКЗ w sprawie wprowadzenia zmian do federalnej ustawy konstytucyjnej o Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej.

⁵⁰ I. Kleimenov, *Judgment of the Constitutional Court of the Russian Federation no 12-P/2016: Refusal to execute judgments of ECHR or the search for compromise between Russian and international law?*, “Questions of International Law”, 2016, Vol. 32, s. 20–25; P. Pustorino, *Russian Constitutional Court and the execution ‘à la carte’ of ECtHR judgments*, “Questions of International Law”, 2016, Vol. 32, s. 6–10.

nia 1 866 104 634 EUR na rzecz koncernu naftowego i jego byłych akcjonariuszy oraz kolejnych 300 000 EUR na pokrycie poniesionych przez nich kosztów prawnych⁵¹. Tak, jak się spodziewano, w wydanym 19 stycznia 2017 r. orzeczeniu SK stwierdził, że Rosja nie tyle nie musi, ale wręcz nie może wykonać wspomnianego wyroku trybunału strasburskiego⁵².

Ostatecznie omówioną procedurę zalegalizowano na poziomie konstytucyjnym w kwietniu 2020 r. W nowelizacji rosyjskiej ustawy zasadniczej zawarto „zakaz implementacji na terytorium państwa tych decyzji organów międzynarodowych, które zostały podjęte w oparciu o «sprzeczną z konstytucją FR» interpretację obowiązujących Rosję umów. Również zobowiązania nakładane przez sądy międzynarodowe, w tym arbitrażowe, nie będą przez Rosję wykonywane, jeśli są «sprzeczne z podstawami publicznego porządku prawnego Federacji Rosyjskiej»⁵³.

Zakończenie

Członkostwo Rosji w Radzie Europy i przystąpienie przez nią do EKPC od początku budziło duże kontrowersje. Ostatecznie nie sprawdziły się optymistyczne przewidywania, że włączenie Rosji do RE, a w szczególności jej przystąpienia do EKPC, doprowadzi stopniowo do wykształcenia się w tym kraju nowoczesnego i efektywnego systemu ochrony praw człowieka. Mimo że orzecznictwo ETPC stymulowało pewne, ograniczone reformy systemu prawnego Rosji, to rozwiązania w nich wypracowane nigdy nie zostały szeroko zastosowane w praktyce, pozostając raczej iluzorycznymi i teoretycznymi niż faktycznymi i praktycznymi. Z kolei podnoszone od początku kandydowania FR obawy dotyczące rzeczywistej chęci Rosji zapewnienia ochrony praw człowieka w swojej jurysdykcji oraz przygotowania i implementacji skutecznego systemu stojącego na ich straży sprawdziły się aż z nadadkiem.

⁵¹ Wyrok ETPC z 31 lipca 2014 r. OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos przeciwko Rosji (skarga nr 14902/04).

⁵² Постановление по. 1-П/2017 (19 January 2017) по делу о разрешении вопроса о возможности исполнения в соответствии с Конституцией Российской Федерации постановления Европейского Суда по правам человека от 31 июля 2014 года по делу ‘ОАО ‘Нефтяная компания ‘ЮКОС’ против России’ в связи с запросом Министерства юстиции Российской Федерации. Zob. J. Kahn, *The Relationship between the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Russian Federation: Conflicting Conceptions of Sovereignty in Strasbourg and St Petersburg*, “European Journal of International Law”, 2019, Vol. 30, Iss. 3, s. 933–959.

⁵³ M. Domańska, „Wieczny Putin” i reforma rosyjskiej konstytucji, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl> (11.01.2023).

Nawet jeśli na początku uczestnictwa FR w RE władze rosyjskie serio myślały o zbudowaniu takiego systemu (co wątpliwe), to bardzo szybko wraz ze wzrostem tendencji autorytarnych z tego zrezygnowały. Członkostwo w RE było przez nie traktowane jako *maskirowka* mająca świadczyć o przynależności do „rodziny państw europejskich” (wszak do RE nie należała tylko Białoruś). Przez ponad dwie dekady członkostwa Rosji w RE wielokrotnie i systemowo ignorowała ona orzecznictwo ETPC, co zalegalizowała w 2020 r. w swojej konstytucji; blokowała rozwój europejskiego systemu ochrony praw człowieka; była stroną EKPC najczęściej, najbrutalniej i w sposób powtarzający naruszającą prawa człowieka w niej zawarte, szczególnie podczas prowadzenia konfliktów zbrojnych, najczęściej przez nią wywoływanych. Te fakty dobitnie potwierdzają tezę badawczą postawioną na początku niniejszej publikacji. Wydaje się tylko, iż o wiele za długo liczne podmioty naiwnie wierzyły w iluzję stopniowego, ewolucyjnego wprowadzania przez Rosję coraz wyższych standardów ochrony praw człowieka i praworządności, podczas gdy faktycznie zaistniał proces dokładnie odwrotny.

Bibliografia

- Analysis of statistics 2009*, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (12.12.2022).
Analysis of statistics 2020, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.12.2022).
Analysis of statistics 2021, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.12.2022).
Bernhardt R. [i in.], *Report of the conformity of the legal order of the Russian Federation with Council of Europe standards*, Strasbourg 1994.
Bowring B., *Russia's Accession to the Council of Europe and Human Rights: Compliance or Cross-Purposes?*, „European Human Rights Law Review”, 1997, no. 6.
Butler W.E., *Russian Law*, Oxford 1999.
Consequences of the Russian Federation's aggression against Ukraine, Opinion 300 (2022), Rada Europy, <https://coe.int> (15.12.2022).
Domańska M., „*Wieczny Putin*” i reforma rosyjskiej konstytucji, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl> (11.01.2023).
ETPC: Rosja przestała być stroną Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W Trybunale jest blisko 17,5 tysiąca spraw przeciwko Federacji Rosyjskiej, Monitor Konstytucyjny, <https://monitorkonstytucyjny.eu> (15.12.2022).
Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 14 grudnia 2015 r. N 7-ФКЗ w sprawie wprowadzenia zmian do federalnej ustawy konstytucyjnej o Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej.
Frei M., M. MacLaren, A „*Common European Home*”? *The Rule of Law and Contemporary Russia*, „German Law Review”, 2004, vol. 10, nr 5.
Human Rights Watch World Report 2014: Russia, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org> (22.12.2022).
Inter-State Cases, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.01.2023).

- Kahn J., *The Relationship between the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Russian Federation: Conflicting Conceptions of Sovereignty in Strasbourg and St Petersburg*, "European Journal of International Law", 2019, Volume 30, Issue 3.
- Kahn J.D., *Russian Compliance with Article Five and Six of the European Convention of Human Rights as a Barometer of Legal Reform and Human Rights in Russia*, „University of Michigan Journal of Legal Reform”, 2002, vol. 35.
- Kahn J.D., *Russia's "Dictatorship of Law" and the European Court of Human Rights*, „Review of Central and East European Law”, 2004, vol. 29, nr 1.
- Kleimenov I., *Judgment of the Constitutional Court of the Russian Federation no 12-P/2016: Refusal to execute judgments of ECHR or the search for compromise between Russian and international law?*, "Questions of International Law", 2016, Vol. 32.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, przyjęta 4 listopada 1950 r.* (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).
- Matta A., Mazmanyanyan A., *Russia: in Quest for a European Identity [w:] Criticism of the European Court of Human Rights: Shifting the Convention System: Counter-dynamics at the National and EU Level*, red. P. Popelier, S. Lambrecht, K. Lemmens, Cambridge 2016.
- Moryc M., *The Role of the Constitutional Court of the Russian Federation in the Enforcement of the European Court of Human Rights (ECHR) Decisions by Russia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, 2018, Vol. LXV, 1, Sectio G.
- Pomeranz W.E., *Uneasy Partners: Russia and the European Court of Human Rights*, "Human Rights Brief", 2012, no. 3.
- Powrót Rosji do Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, <https://pism.pl> (10.12.2022).
- Kardaś S., Rogoża J., *Rosja wraca do Rady Europy*, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl> (10.12.2022).
- Pustorino P., *Russian Constitutional Court and the execution 'à la carte' of ECtHR judgments*, "Questions of International Law", 2016, Vol. 32.
- Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe*, Rada Europy, <https://coe.int> (15.12.2022).
- Resolution CM/Res(2022)3 on legal and financial consequences of the cessation of membership of the Russian Federation in the Council of Europe*, Rada Europy, <https://coe.int> (15.12.2022).
- Russia and the European Convention on Human Rights: 20 years together. 20 cases that have changed the Russian legal system*, "Case-Law of the European Court of Human Rights", 2018, Iss. 5.
- Smith G.B., *The Struggle over Procuracy [w:] Reforming Justice in Russia, 1864–1996: power, culture, and the limits of legal order*, red. P.H. Solomon Jr., Armonk 1997.
- Violations by Article and by State*, ETPC, <https://www.echr.coe.int> (20.12.2022).
- Wyrok ETPC z 7 maja 2002 r. Burdov przeciwko Rosji, skarga nr 59498/00.
- Wyrok ETPC z 15 lipca 2002 r. Kalashnikov przeciwko Rosji, skarga nr 47095/99
- Wyrok ETPC z 4 marca 2003 r. Posokhov przeciwko Rosji, skarga nr 63486/00.
- Wyrok ETPC z 24 lipca 2003 r. Ryabykh przeciwko Rosji, skarga nr 52854/99.
- Wyrok ETPC z 29 stycznia 2004 r. Kormacheva przeciwko Rosji, skarga nr 53084/99.
- Wyrok ETPC z 15 grudnia 2004 r. Vanyan przeciwko Rosji, skarga nr 532/99.
- Wyrok ETPC z 24 lutego 2005 r. Isayeva przeciwko Rosji (skarga nr 57950/00).

- Wyrok ETPC z 24 lutego 2005 r. Isayeva, Yusupova i Bazayeva przeciwko Rosji (skarga nr 57947-49/00).
- Wyrok ETPC z 24 lutego 2005 r. Khashiev przeciwko Rosji (skarga nr 57942 i 45/00).
- Wyrok ETPC z 21 lipca 2005 r. Greenberg przeciwko Rosji, skarga nr 23472/03.
- Wyrok ETPC z 26 stycznia 2006 r. Mikheyev przeciwko Rosji, skarga nr 77617/01.
- Wyrok ETPC z 1 czerwca 2006 r. Bednov przeciwko Rosji, skarga nr 21153/02.
- Wyrok ETPC z 7 czerwca 2007 r. Garabayev przeciwko Rosji, skarga nr 38411/02.
- Wyrok ETPC z 27 marca 2008 r. Shtukaturov przeciwko Rosji, skarga nr 44009/05.
- Wyrok ETPC z 15 stycznia 2009 r. Burdov przeciwko Rosji (nr 2), skarga nr 33509/04.
- Wyrok ETPC z 10 marca 2011 r. Kiyutin przeciwko Rosji, skarga nr 2700/10.
- Wyrok ETPC z 27 września 2011 r. Alim przeciwko Rosji, skarga nr 39417/07.
- Wyrok ETPC z 6 grudnia 2011 r. Gladysheva przeciwko Rosji, skarga nr 7097/10.
- Wyrok ETPC z 10 stycznia 2012 r. Ananiev i inni przeciwko Rosji, skarga nr 42525/07 i 60800/08.
- Wyrok ETPC z 10 maja 2012 r. Putintseva przeciwko Rosji, skarga nr 33498/04.
- Wyrok ETPC z 18 grudnia 2012 r. Aslakhanova i inni przeciwko Rosji (skargi 2944/06, 8300/07, 50184/07, 332/08, 42509/10).
- Wyrok ETPC z 25 kwietnia 2013 r. Savridin Dzhurayev przeciwko Rosji, skarga nr 71386/10.
- Wyrok ETPC z 4 lipca 2013 r. Anchugov i Gladkov przeciwko Rosji (skargi nr 11157/04 i 15162/05).
- Wyrok ETPC z 1 lipca 2014 r. Garasimov i inni przeciwko Rosji, skarga nr 29920/05, 353/06, 18876/10, 61186/10, 21176/11, 36112/11, 36426/11, 40841/11, 45381/11, 55929/11 i 60822/11.
- Wyrok ETPC WI z 3 lipca 2014 r. Gruzja przeciwko Rosji nr I, skarga nr 13255/07.
- Wyrok ETPC z 27 lipca 2014 r. Lyapin przeciwko Rosji, skarga nr 46956/09.
- Wyrok ETPC z 31 lipca 2014 r. OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos przeciwko Rosji (skarga nr 14902/04).
- Wyrok ETPC z 12 grudnia 2017 r. Zadumov przeciwko Rosji, skarga nr 2257/12.
- Wyrok ETPC WI z 21 stycznia 2021 r. Gruzja przeciwko Rosji nr II, skarga nr 38263/08.
- Zawieszenie praw rosyjskiej delegacji w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, <https://www.hfhr.pl> (10.12.2022).*
- Zemblicki B., *Rosja jako strona Europejskiej konwencji praw człowieka* [w:] *Wyzwania dla ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2021.

Russian Federation in the system of the European Convention on Human Rights. Summarizing attempt

Abstract

This article provides a broad analysis of Russia's membership in the ECHR system. The research hypothesis put forward in it assumes that the Russian Federation joined the CoE and ratified the ECHR mainly for political reasons, and that its authorities did not intend to comply with its provisions in practice. The basic research method adopted in the discussed article is the institutional and legal method, and the basic research technique is a detailed analysis – case study, as well as drawing conclusions based on re-

search in the scientific literature related to the subject matter. In order to assess the validity of the thesis put forward, the author analyzed the phenomena that affect the assessment of Russia as a party to the Convention, such as: statistical data on the Strasbourg jurisprudence related to the Russian Federation against the background of other COE countries, its impact on the reforms of the legal system in Russia, the reaction of the ECtHR to numerous wars by that country, or, finally, actions delaying changes to the ECHR system and the systemic problem of non-compliance with the Court's judgments by the Russian authorities. These studies confirmed this thesis.

Keywords: European Convention on Human Rights, Russia, democracy